

colflori mall., adaptacions de l'alt-it. *caoliflor* (it. *ca-vol fiore*), d'on la primera forma cat. *cauliflori* [DTc., 1726, 1757, <i>ja 1660</i> s. v. *col de Egipte*, Brassica Pompeiana, cypria]; la col-i-flor es va introduir a Europa a fi del S. xvi des del Mediterrani oriental, a través d'Itàlia, FEW II, 537a, b, 538a. *Col-i-nap*; *col-i-bròquil*. Cultismes: *Caulifer*. *Cauliforme*. *Colza* [1868, *SLitCosta*, s. v. *colsa*; DFa.] del fr. *colza* [1671], pres del neerl. *coolzaad*, pròpiament 'llavor' (*zaad*) 'de col' (no és possible que figuri en un doc. de Cervera de 1373 «un maçapà ab una pocha de *colsa* mólta», *BABL* VI, 201), potser apòcrif, si no és mal transcrit o mal datat i amb un nom de planta diferent; la cita del *DBal.* ja es veu que és d'un mot diferent (no sé quin).

¹ Hi ha també *curiells* (que he sentit a Oliana i a Les Anoves, 1957), que com *coniells* prové de CAULICELLOS amb dissimilació de la primera -l- (mentre que en els arag. *cunillos*, *coneles*, aquesta mateixa dissimilació ha afectat la de CAULICULOS. També deu ser el mateix nom de planta a Conflent, en el terme de Nyer, el nom de la partida *es Kulič*, amb el Torrent, Gorg i Bac *das kulič* (1960). Hi ha encara una variant *corivells*, que segons *AlcM* designaria a l'Empordà aquesta mateixa planta i alhora una mena d'olives molt petites, fruit de la mena d'olivera anomenada *corivella*: la -v- d'aquesta s'explica evidentment per encreuament amb *olivera*, *olivella*, i des de les olivetes això es degué contagiar als *coriells* 'colitxos'.

LISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *colar*, *coleta*, *coleta de mar*, *coleta blanca*, *coleta groga*, *coler*, *colet*, *coleu*, *coloi*, *collassos*, *colliquera*, *colitxos*, *colissos*, *colis*, *calitxos*, *colills*, *col-i-flor*, *colfló*, *colflori*, *cauliflori*, *col-i-nap*, *col-i-bròquil*, *caulifer*, *cauliforme*, *colza*.

COLA, 'aiguacuit', pres del gr. *κόλλα* 'goma', 'aiguacuit': en català és menys genuí que el sinònim preferible *aiguacuit*, i és menys arrelat que en castellà. □ *1.ª doc.*: «cola, por otro nombre en valenciano *ayguacuyta*», 1736, *CRos*, *Adages*, p. 111.

DERIV.: *Encolar*. D'aquest radical grec deriva també el gr. *κολλώδης* 'enganxós', semblant a la goma', del qual són adaptacions *colloide* i *colloidió*; *colloïdal*.

CPT.: *Ictiocolla*, gr. *ιχθυόκολλα*, format amb el gr. *ιχθύς* 'peix'. Altre cpt. de la mateixa arrel és *protocol* [c. 1460, JRoig, *Spill*, 410] «com sonar vol, / o *protocol* / de llargues notes», amb el sentit de 'llarga sèrie de documents que un notari conserva anexats o adherits entre ells', pres del ll. tardà *protocollum*, gr. tardà *πρωτόκολλον* 'full que hom adheria a un document per donar-li autenticitat', pròpiament 'allò que hom enganxa en primer lloc', format amb *πρῶτος* 'primer'; d'aquí després 'memoràndum de documents previs a unes negociacions' (i finalment 'formulari de l'etiqueta'); vulgarment (amb variant vulgar *patracols*) 'escrits voluminosos'; *protocollari*, *protocollitzar*, *-it-zació*.

Colada 'llet presa', V. *quallar*

COLAR, del ll. cōLĀRE 'passar (un líquid) per un colador', derivat de cōLUM 'colador'. □ *1.ª doc.*: S. XIII (?), Ss. XIV, XV.

Se cita en l'obra atribuïda a St. Pere Pasqual, S. XIII, però com que aquests escrits són d'autenticitat dubtosa, o en tot cas refets més tard, advertim que es troba en altres fonts medievals, almenys en les *Flos de Medicina* del S. xv; en el *Torcimany* de L. d'Aversó (c. 1390) *cola* i *escola* van junts (§ 203.1, 2), com a rims en *o* tancada, i això i allò (que suggereix que un evocà l'altre) quasi asseguruen que es tracta del verb que interessa. «Les peladures, remulla-les ab vi blanc dos dies, y *colat* y espremut, fes-lo bollir», «VAXELLA DE LA CUYNA --- *coladora*: colum; *colar*: colo, percolo», OPou (*TbPu.*, 182, 226). D'ús general en les principals accs. La vocal en el present és tancada en el català central (també *kũlũ* en el conflent de Noedes), prolongació de la *õ* llatina, però el pas a *ò* oberta (justificat, alhora, per certes raons fonètiques i per influència de l'analogia) es presenta en molts parlars dels diversos dominis: ho havia sentit a alguna gironina (la meua mare, 1927), a l'Alta Garrotxa (St. Aniol d'Aguja, 1962), a la Conca de Tremp (Erinyà, 1957), en llocs de les tres principals zones valencianes: Vilafamés, Palmar de l'Alb., Alcoi. Absolutament: «El casament y la mortalla / diuen que del cèl avalla, / pero hui 'n dia no *còla* / per a certa jovenalla», MGadea (*T. del Xè* III, 23).

El mot ha pres accs. bastant nombroses, el més sovint relatives a l'aigua i líquids, en sentit, per dir-ho així, tant actiu com passiu, adés dient-ho del líquid, adés del que es fa amb o en el líquid. Llavors la cosa més general és que sigui transitiu o, si escua, reflexiu; però transcendent del que es pot fer amb colador o altra eina domèstica, sovint ha pres significats forans, relatius al terreny, semblants al que en la llengua literària té més aviat el verb *escolar-se*: «el biot és un clot que s'hi *colava* l'aigua» ('submergia, engolia, esmunyia') a Torà (1964); acostant-se a l'ús castellà (sobretot cap a València) pot dir-se de l'acció de 'ficar-se en (altra cosa), esmunyir-s'hi' si bé encara és en un medi líquid quan diuen, p. ex. «les anguiles *se kòlen* en la moneta <mena de nansa o bertrol> pel goleró» al Palmar de l'Albufera (1962).

Més cap a la frontera lingüística tenim ja un ús aplicat a qualsevol medi, per 'ficar-se, introduir-se': «se *koláben* dintre de un saco (i allí dormiben)», Benasc, on acaba per significar 'entrar (en tal o tal rodalia)' («ya mos *koljẽm* a Astòs»),¹ *ibidem* (1965). Altrament el mot passa a l'ús intransitiu en diverses comarques, generalment aplicat també a les aigües d'un corrent, referint-se a lloc precís —«lo barranc *kòle* entre les pedres», Boí, 1953—, i així mateix, amb una abstracció creixent, amb el valor absolut de 'rajat, *escolar-se*', a la manera del fr. *couler*; però això no solament en el domini rossellonès, sinó en parlars del llunyà Migjorn: *l'áigã kũlã* a Noedes, *l'áuya kòle* a Vilafamés (1960, 1961); i llavors per analogia es pot